

# SPIS TREŚCI

WSTĘP .....	11
-------------	----

Rozdział I. OBIEKTY CZCI. SYSTEMATYKA I ROZPOWSZECHNIENIE RELIKWII NA ZIEMIACH POLSKICH W ŚREDNIOWIECZU .....	31
--	----

1. Systematyka relikwii w chrześcijaństwie .....	31
2. Kategorie relikwii obecnych na ziemiach polskich w średniowieczu .....	39
2.1. <i>Corpus</i> i <i>sepulcrum</i> .....	39
2.1.1. Pojęcie <i>corpus</i> i jego odrębność od innych rodzajów relikwii .....	39
2.1.2. Rozmieszczenie ciał świętych na ziemiach polskich .....	42
2.2. Dzielenie i rozdawanie partykuł ciał świętych pochowanych na ziemiach polskich .....	55
2.3. Partykuły ciał świętych .....	65
2.3.1. Głowy .....	67
2.3.2. Ramiona .....	83
2.3.3. Palce .....	92
2.3.4. Zęby .....	98
2.3.5. Szczęki .....	98
2.3.6. Inne części ciała wymieniane w źródłach: kręgi, łopatka, nerwy, skóra, szpik, staw, żebro .....	99
2.3.7. Relikwie nieokreślone pod względem anatomicznym .....	100
2.4. Relikwie chrystologiczne i maryjne .....	105
2.4.1. Relikwie Krzyża Świętego .....	106
2.4.2. Częstki Korony Cierniowej .....	113
2.4.3. Krew Chrystusa i sprofanowana hostia .....	114
2.4.4. Inne relikwie chrystologiczne i maryjne .....	116
2.5. Relikwie wtórne świętych .....	119
2.5.1. Obiekty uważane za związane z życiem i śmiercią świętego lub wydobyte z grobu .....	120
2.5.2. Relikwie wtórne wytwarzane na potrzeby kultu .....	131
2.6. Kolekcje relikwii .....	133
3. Gromadzenie i przechowywanie relikwii .....	140
3.1. Sposoby pozyskiwania relikwii .....	140
3.1.1. Dar .....	140
3.1.2. Handel .....	153

3.1.3. Kradzież .....	161
3.2. Problem autentyczności relikwii .....	173
3.3. Przechowywanie ciał świętych i partykuł .....	192
3.3.1. Przechowywanie ciał świętych w głównych ośrodkach ich kultu .....	192
3.3.1.1. Św. Wojciech .....	193
3.3.1.2. Pięciu Braci .....	195
3.3.1.3. Św. Florian .....	197
3.3.1.4. Św. Stanisław .....	200
3.3.1.5. Św. Jadwiga .....	214
3.3.1.6. Podniesione ponad posadzkę groby osób czczonych bez oficjalnego zatwierdzenia przez Kościół .....	216
3.3.2. Odrębne przechowywanie niektórych partykuł ciał świętych w głównych ośrodkach ich kultu .....	222
3.3.3. Przechowywanie partykuł .....	224
3.3.3.1. Przechowywanie partykuł w relikwiarzach .....	225
3.3.3.2. Umieszczanie partykuł w przedmiotach o innym przeznaczeniu .....	234
3.3.3.3. Relikwie zamurwane w ołtarzach .....	249
4. Wnioski .....	251

## Rozdział II. ŻYWI WOBEC CIAŁ ŚWIĘTYCH I RELIKWII.

### OBRZĘDY I RYTUAŁY Z UDZIAŁEM ŚWIĘTYCH SZCZAŃKÓW .....

1. Obrzędy poświęcone bezpośrednio kultowi ciała świętego lub relikwii ..	257
1.1. Obrzędy inicjujące kult ciała świętego .....	257
1.1.1. Inwencja .....	258
1.1.2. Translacja, <i>adventus</i> , elewacja .....	270
1.1.2.1. Ryt i znaczenie translacji w Kościele powszechnym ...	270
1.1.2.2. Uroczystości translacji na ziemiach polskich w średniowieczu .....	274
1.1.2.3. Translacja ciała świętego jako wątek fabularny w polskim dziejopisarstwie średniowiecznym .....	301
1.2. Obrzędy inicjujące kult partykuły ciała świętego lub relikwii chrystologicznej .....	316
1.2.1. Inwencja partykuły .....	317
1.2.2. Translacja partykuły .....	322
1.3. Fundacja kościoła lub kaplicy z okazji zainicjowania kultu ciała świętego lub ważnej relikwii .....	330
1.4. Obrzędy poświęcone kultowi ciała świętego lub relikwii po inauguracji kultu .....	335
1.4.1. Nawiedzenie grobu świętego lub sanktuarium przechowującego relikwie .....	335
1.4.2. Udostępnianie relikwii chorym i potrzebującym poza miejscem spoczynku świętego .....	355
1.4.3. Procesje do miejsc przechowywania relikwii lub ciał świętych ..	358
1.4.4. Ostensje i wystawienia partykuł .....	361

1.4.4.1. Niepopularność praktyki wystawiania relikwii do końca XIII w. ....	361
1.4.4.2. Ostensje .....	365
1.4.4.3. Wystawienia .....	373
2. Inne obrzędy nad grobami świętych lub z udziałem relikwii .....	382
2.1. Konsekracja kościoła i ołtarza .....	382
2.2. Pocałunek pokoju .....	394
2.3. Procesje z relikwiami .....	396
2.3.1. Procesje w święta roku kościelnego .....	397
2.3.2. Procesje okolicznościowe .....	403
2.4. Kołęda .....	403
2.5. Przysięga na relikwie .....	405
2.6. Ekskomunika i interdikt .....	414
2.7. Powitanie władcy lub biskupa. Inauguracja władzy .....	417
2.7.1. Powitania w trakcie rządów lub pontyfikatu .....	419
2.7.2. Koronacja królewska .....	423
2.7.3. Ingres biskupi .....	424
2.8. Obrady kapituł .....	425
3. Profanacja .....	427
3.1. Profanacje podczas wojen i rozruchów .....	428
3.2. Profanacje przez użycie relikwii do celów świeckich .....	430
3.3. Profanacje przez zbliżenie się do relikwii osób skalanych niegodnym zachowaniem .....	431
4. Wnioski .....	434

### Rozdział III. *SACRUM* WSZECHOBECNE. POCZUCIE OBECNOŚCI ŚWIĘTYCH W ICH RELIKWIACH I WYNIKAJĄCEJ STĄD

ICH NADPRZYRODZONEJ MOCY .....	436
1. Szczególnie miejsca relikwii w świecie materialnym .....	436
2. Znaki świętości na ciałach świętych i nad ich grobami .....	443
2.1. Blask i jasność .....	443
2.2. Cudowna woń i olejki .....	453
2.3. Mleko, krew i pot .....	459
2.4. Ptaki nad ciałami świętych .....	460
2.5. Rozpoznawanie świętych przez demony .....	465
2.6. Nienaruszalność ciała .....	467
2.6.1. Odnajdywanie ciał nienaruszonych .....	468
2.6.2. Przywracanie integralności ciała podzielonego w trakcie męczeństwa .....	473
3. Aktywność świętych szczątków .....	482
3.1. Gesty .....	482
3.2. Kefaloforia .....	485
3.3. Objawianie się świętych w pobliżu ich szczątków lub w czasie działań wokół nich .....	490
3.4. Przeciwdziałanie niepożądanemu traktowaniu relikwii .....	501

4. Odczuwanie przez wiernych obecności świętych w ich szczątkach. . . . . 508  
 5. Wnioski . . . . . 513

#### Rozdział IV. ŚWIĘTY WE WSPÓLNOCIE WIERNYCH.

##### RELIKWIE JAKO FUNDAMENT ŁADU W ŻYCIU WSPÓLNOTY

##### PAŃSTWOWEJ, MIEJSKIEJ I KOŚCIELNEJ. . . . . 516

1. Kult relikwii jako szczególna forma kultu patrona wspólnoty . . . . . 516
2. Relikwie uświęcające przestrzeń . . . . . 519
3. Rola relikwii w powstaniu wspólnoty . . . . . 526
  - 3.1. Państwo polskie . . . . . 528
  - 3.2. Śląsk Włostowica (?) i księstwo wschodniopomorskie. . . . . 529
  - 3.3. Biskupstwa . . . . . 534
  - 3.4. Klasztory. . . . . 535
  - 3.5. Kolegiata św. Floriana w Krakowie. Parafie . . . . . 541
4. Rola relikwii w kolejnych etapach kształtowania się wspólnoty politycznej Polaków . . . . . 542
5. Manifestowanie łączności wspólnoty z jej patronem obecnym w swych relikwiach . . . . . 545
  - 5.1. Państwo polskie i księstwa dzielnicowe . . . . . 545
    - 5.1.1. Inicjacja i odnowienie więzi między wspólnotą i patronem obecnym przez relikwie . . . . . 545
    - 5.1.2. Wystawienia relikwii wyrazem więzi patronów, władcy i jego poddanych. . . . . 547
    - 5.1.3. Nawiedzanie grobów świętych i relikwii przez władców . . . . . 548
      - 5.1.3.1. Przywracanie ładu w państwie przy grobie patrona . . . 549
      - 5.1.3.2. Nawiedzenia dla wyjednania pomyślności dla państwa lub dziękczynienia za zwycięstwo . . . . . 551
    - 5.1.4. Procesje błagalne w intencji królestwa . . . . . 554
    - 5.1.5. Patroni obecni w swych relikwiach na straży ładu wewnątrz państwa. . . . . 555
    - 5.1.6. Rola relikwii w dyplomacji. . . . . 557
    - 5.1.7. Wnioski . . . . . 560
  - 5.2. Wspólnoty miejskie i kościelne . . . . . 561
6. Los relikwii odzwierciedleniem losu wspólnoty. . . . . 564
7. Patroni obecni przez swoje relikwie jako uczestnicy walk w obronie królestwa . . . . . 569
8. Orędownictwo patrona za wspólnotą — uwolnienie Warszawy od zarazy dzięki modlitwie bł. Władysława z Gielniowa. . . . . 574
9. Wnioski . . . . . 575

#### Rozdział V. CZŁOWIEK WOBEC SACRUM. ROLA RELIKWII

##### W RELIGIJNOŚCI OSOBISTEJ . . . . . 578

1. Kontakt fizyczny z relikwiami formą łączności z *sacrum* . . . . . 578
  - 1.1. Formy kontaktu fizycznego z relikwiami. . . . . 581

---

1.1.1. Poczucie łączności z <i>sacrum</i> w trakcie zbliżania się do sanktuarium . . . . .	581
1.1.2. Kontakt wzrokowy . . . . .	586
1.1.3. Bliskość i dotyk relikwii . . . . .	589
1.1.4. Całowanie relikwii . . . . .	591
1.1.5. Obmywanie się i picie płynów, które miały kontakt z relikwią . . . . .	594
1.1.6. Noc jako pora sprzyjająca kontaktowi ze świętym obecnym w swych relikwiach . . . . .	594
1.2. Upowszechnianie się poczucia łączności z <i>sacrum</i> za pośrednictwem fizycznego kontaktu z relikwiami . . . . .	599
2. Kult relikwii sposobem zapewnienia pomyślności w życiu doczesnym . . . . .	600
3. Relikwie a eschatologia . . . . .	603
3.1. Chwała osiągnięta przez świętych nadzieją dla wiernych . . . . .	604
3.2. Relikwie pomocą w osiągnięciu zbawienia . . . . .	609
3.2.1. Sąsiedztwo relikwii w miejscu spoczynku . . . . .	611
3.2.2. Pokuta wobec relikwii . . . . .	615
4. Dydaktyka relikwii . . . . .	620
4.1. Wpływ cudów nad relikwiami na pogan . . . . .	621
4.2. Wpływ cudów nad ciałami męczenników na zabójców będących chrześcijanami . . . . .	623
4.3. Pouczanie niewłaściwie postępujących wiernych przez świętych obecnych w swych relikwiach . . . . .	625
4.4. Relikwie inspiracją do dokonywania dobrych czynów . . . . .	630
5. <i>Orationis causa</i> . . . . .	633
6. Wnioski . . . . .	639
ZAKOŃCZENIE . . . . .	642
SUMMARY . . . . .	652
WYKAZ SKRÓTÓW . . . . .	654
BIBLIOGRAFIA . . . . .	663
INDEKS . . . . .	729